

Acabada la cerimònia, els assistents desfilen davant els fills. El valor de l'ofrena és proporcional a la beguda que la família reparteix.

La bíblia, la nevera i coses dels blancs

Diuen de Ghana que és el país del món on els morts viuen més temps. Els funerals, una barreja de cerimònies animistes i cristianes, segueix al temps en què el mort és congelat a la nevera. I després, l'arreplegada de diners per sufragar les despeses.

En Thomas Koomson dorm com una soca a la porta de l'església on se celebra el funeral de la seva mare. Poc abans, entre tots els germans han carregat el taüt des de casa fins a la porta del temple. I d'allà, després de fumar un cigarret sota un arbre esperant l'aparició dels capellans, l'han entrat fins al peu de l'altar.

Sona l'orgue i els feligresos entonen himnes diversos. En Thomas se situa, discretament, prop de la porta. Es on sembla que passa més aire. S'emociona. Es treu un mocador rebregat de la profunditat d'algun dels plecs de la túnica, i s'eixuga les llàgrimes, dissimuladament. Està cansat. A la porta de l'església troba una cadira de tisora, la desplega, s'hi asseu mirant, absent, la gasolinera del davant i una paradeta de mangos. Al cap d'uns instants, el seu braç dret va caient lentament fins a quedar en posició horitzontal recolzat al respall. I el cap, acompassadament,

fa igual damunt aquell braç dret, ja en repòs. Els molts metres de túnica blanca amb motius blau cel que duu embolicats al cos, s'adapten a la nova situació i tot ell queda fet un farcell desgavellat. De l'altar estant, el capellà que, bàsicament, crida, pot veure el braç d'en Thomas que, des del carrer, assenyala una frontissa rovellada del portal.

Som a la Bishop Small Memorial

AME Zion Church de Kumasi, segona ciutat de Ghana. Fa una calor aclaparadora, mortal. El pobre Thomas, la son l'ha vençut en un mal moment, aparentment, però en realitat ell sap que es pot prendre un curt descans mentre els capellans sermonegen la resta de familiars i convidats. És dissabte a migdia, encara queda un dia de celebració, i en fa dos que no dorm preparant i organitzant la cerimònia, que ha aplegat unes dues-cents persones de tot el país.

A les exèquies, que tenen més de festa que no de cerimònia trista, costa destriar la part seriosa de la que es fa per compromís.

Barreig de cerimònies. A Ghana els funerals duren tres dies i són una barreja peculiar de ritus i de tradicions antigues, animistes, amb cerimònia cristiana incorporada. Tenen més de festa, de comiat alegre, que no de cerimònia trista. Costa de destriar el que es prenen seriosament del que fan per pur compromís. Ara bé, després d'una nit de vetlla, cantant i ballant, i plorant i bevent, les paraules del capellà provoquen en tots un efecte somnífer immediat. Ningú no se l'escolta, ningú no fa cap esforç per dissimular la son o el poc interès que tenen pel que diu. Tot són caps que es derroten precipitant-se de cop contra el pit o l'espatlla del veí, boques obertes de bat a bat, ulls clucs i vestits desmanyotats. Molts s'han tret la sandàlia tradicional per dormir més còmodes, o potsers per sentir la frescor de la terra a la planta dels peus. Les dones més devotes dormen amagant la cara entre les mans, recolzades al banc del davant, com si preguessin. Això sí,

Els familiars traslladen el taüt. En aquest moment, es barregen costums ancestrals amb elements cristians.

MANEL MAYOL

MANEL MAYOL

cada vegada que el capellà crida "al-leluia" com un esperitat, tots alhora, com un sol home, responen "al-leluia!". Sembla que ho hagin assajat mil vegades o que, des del fons de la desídia, tornin la pilota al capellà, obligant-lo a continuar la seva actuació.

Madam Grace Dadson, àlies Maame Kaiba, la mare d'en Thomas, ha mort a l'edat de setanta-cinc anys. Era de l'ètnia fanti, originària de la costa del país. Havia nascut a Elmina, famosa ciutat on emmagatzemaven els esclaus a les masmorres d'un bonic castell davant la mar abans d'embarcar-los cap a Amèrica. Era de família de pescadors, i quan se'n va anar a viure a l'interior, a Kumasi, capital del país Ashanti, s'havia guanyat una bona posició venent peix congelat. A Kumasi, vivia amb bona part de la família, sis fills, una filla i trenta néts, a Fanti New Town.

El llarg camí dels cossos. Diuen que Ghana és el país del món on els morts viuen més temps. De fet, quan el cos de Madam Grace Dadson va arribar a casa per presidir el seu funeral, feia tres setmanes que era congelat al mortuori de la ciutat. Tots els morts es conserven a la nevera. Els fills necessiten un temps determinat per preparar el funeral i avisar tots els amics i familiars que tenen repartits pel país. Han de llogar cadires i tendals, comprar menjar i beguda, acondicionar la casa, etc. Els familiars han de fer els preparatius necessaris per deixar les ocupacions habituals i emprendre el viatge

cap a la ciutat del parent mort.

"Quan els blancs van venir a l'Àfrica, van portar dues coses: la Bíblia i la nevera. Això ha modificat prou els nostres antics ritus funeraris". Ho explica un dels més vells de la família, un senyor que ha vingut d'Elmina. De la Bíblia, no en parla gaire. Té més simpatia pels avantatges que els ha proporcionat la nevera.

"Abans els funerals eren més barats. Ara tot és molt car, però amb la nevera hi hem guanyat molt. Abans, per conservar el mort utilitzàvem uns altres mètodes. Assèiem el mort, nu, en un cossi, i li donàvem una medicina perquè buidés tots els líquids del cos. Després feiem una barreja de sal, calç i aiguardent. La hi ficàvem pel nas i li donàvem cops al pit per fer-ho baixar avall. Si ho feiem bé, el mort podia aguantar una setmana o, fins i tot, dues, sense deteriorar-se".

Tot comença dijous. A la tarda, arriben les primeres cadires que s'instal·len al carrer i al pati interior. A les tres de la matinada, el cos de la mare arriba a casa, provinent del mortuori. Traslladar els morts de matinada és una mesura

governamental per a evitar aldarulls i espectacles innecessaris. Cal tenir en compte que són molts els funerals que poden arribar a celebrar-se un mateix cap de setmana. I molta la gent que mobilitzen.

El divendres es dedica a acondicionar la casa per rebre els convidats. Les dones cuinen i despleguen llits i matalassos per als familiars que vénen de lluny. Els homes concreten els últims detalls amb els grups de dansa i música tradicional que actuaran al llarg del cap de setmana, i posen en fresc la beguda. Cal esforçar-se. Un mal funeral és una desgràcia, tant per al mort com per als parents vius. La qualitat i quantitat del menjar i de la beguda, igual que l'espectacularitat i el nivell artístic de músics i ballarins definiran la importància del funeral i els regals dels convidats.

Divendres a les vuit del vespre, al pati interior hi ha tots els familiars asseguts ordenadament en cadires i tamborets. Hi predomina el color blanc, amb dibuixos blau cel. Les túniques són d'aquest color quan el mort és d'edat avançada. Les dimensions reduïdes de l'espai i la calor sufocant se suportaran com si res al llarg de tota la nit. Una taula

A l'esquerra, dones plorant i cridant durant el funeral. A la dreta, el mort presideix les exèquies.
(foto: Manel Mayol)

MANEL MAYOL

Abans d'arribar el mort ja s'han instal·lat davant la casa i al pati interior les cadires. El mort arribarà de matinada per evitar aldarulls.

amb la inscripció "Edinaman Ebusua Kumasi" presideix la reunió. Al darrere, s'hi asseuen els més vells. Un bastó de fusta amb una cotorra tallada al capdamunt completa el quadre. Taula, inscripció, vells i cotorra representen la gran família, és a dir, tota la gent d'Elmina i els seus descendents que viuen a Kumasi. Són la tradició, la dignitat, l'origen i la història. També són els qui controlen les despeses. La gent se'ls mira amb un respecte que no decaurà en tres dies. Ni en els moments més crítics. Quan alguns d'ells, els d'edat més avançada, no resisteixin les moltes hores de vetlla o la potència de l'aiguardent, i es derroten adornats, el cap damunt la taula. O bé quan, l'últim dia, protagonitzin incomprensibles discussions a crits a l'hora d'apuntar i administrar les ofrenes econòmiques rebudes.

Divendres és la nit de vetlla. Ningú no dormirà acompanyant amb càntics i danses tradicionals les últimes hores de la difunta a la casa familiar. Madam Grace Dadson ha estat instal·lada en una petita habitació al nivell del pati. El llit és gran, amb capçal i peus de ferro com els d'Olot. Tot és blanc. Del sostre, en pengen vels i teles blanques, un empatx d'encaixos i farbalans, com la coixinera i els llençols que embolcallen la morta. La seva cara, d'un negre violaci,

Cada grup d'assistents donarà diners als vells i als fills. Una senyora dirà la quantitat i la identitat del donant.

adornada amb una mena de corona, contrasta solemnement amb els detalls daurats. Hi ha petits rams de flors de plàstic distribuïts estratègicament, a la capçalera, al sostre, als peus del llit i als quatre racons de la cambra. El cos és envoltat d'una garlanda de bombetes de colors pampalluguejants, com si es tractés d'un arbre de Nadal. Si no fos veritat, podria ser una instal·lació de Miralda.

De sobte, irromp a la cambra un processó de familiars, encapçalada per dos capellans i un noi que dirigeix els càntics. Fan la volta al llit entonant himnes religiosos i contemplant visiblement el plor. Silenci. El capellà pronuncia un petit discurs. Fa una calor tan asfixiant que se li entelen les ulleres. Un parell d'es-

trofes més i abandona l'habitació, amb el missal contra el pit.

Quan és fora, tot es desborda. Les dones criden i ploren com posseïdes. Obren els braços en postures impossibles, miren al sostre, es contorsionen, i de cop, es precipiten sobre la morta, xisclant encara més fort, parlant-li a crits a la orel·la, com si volguessin despertar-la. Totes s'expressen de forma estrident, sense estalviar energies. Continua entrant gent, que s'amuntega i es trepitja sense manies. Més plors, més crits. Claustrofòbia. Cada volta del ventilador del sostre sembla intensificar la calor, espesseir l'ambient. A algú, se li enreda el peu amb la garlanda de Nadal i la desendolla. Un altre l'endolla però desplaça el llit cap a un costat. Algú el centra empenyent amb les cames. Tornen les intermitències de colors. El blanc sembla molt més blanc. Entre plors, esgarips i suor, l'ambient es va solidificant, com si les aspes del ventilador ens anessin batent a punt de neu. Les ploraneres parlen d'una manera tan explícita amb la morta que fins i tot sembla com si la dona se'n fes càrrec. Abans que hi hagi un col·lapse general les senyores més serenes, donant lleugeres empentes, ens fan desfil·lar cap al pati. I s'acaben els plors.

Passions enceses. A fora canten himnes acompanyant-se d'un teclat electrònic. Els capellans tornen a ser a punt de fer un discret mutis. Quan marxen els capellans, les passions es desapareixen. Els càntics celestials donen pas a un grup de trompetistes. Sembla un carnaval a Nova Orleans. Una vella s'aixeca, es plega com si collís patates, treu el cul i es posa a ballar, fent giragonses amb un mocador.

Al carrer hi ha un grup de percussió i danses fanti. La gent beu i balla. I menja. Quan les evolucions dels dansaires els satisfan els enganxen un bitllet al front. N'hi ha que roseguen nou de cola i beuen té, estimulants per a vèncer la son. La família reparteix caramels i begudes. La festa durarà tota la nit.

En sortir el sol la major part dels vells del pati s'han quedat mig

adormits de qualsevol manera. Amb el cap contra la paret o entre les cames. Els familiars fan una última visita a la morta. Finalment, entren els fills i tanquen la porta. Parlen amb sa mare per última vegada. La col·loquen dins el taüt i li fan petits obsequis. Treuen el fèretre i el dipositen enmig del pati. Un dels més vells tira un raig d'aiguardent a terra, davant la caixa i parla. És un moment solemne. S'acomia d'ella, tot invocant els esperits dels ancestres. Dóna un cop a l'esquena de cadascun dels fills. Després es carreguen el taüt a l'espatlla i surten al carrer. Porten la mare a peu, fins a l'església. Absència de cares conegudes, sobretot dels més vells.

El déu i els déus. "Antigament creïem en molts déus, ara creïem només en un. Quan mors, abans d'anar al cel o l'infern, vas a déu. Abans també. Déu és un esperit. Els déus són esperits. No tenen forma de persones", aclareix un senyor dels que no han anat a missa. Quina diferència hi ha entre déu i els déus? "Si algú et roba —precisa— o et fa alguna cosa dolenta i no saps qui ha estat, et dirigeixes als déus i els dius que vols matar el culpable. Ells ho fan en tres dies, o en una setmana o en un mes. Ho fan. El maten. Els déus tot ho fan ràpid. En canvi, déu no és així. Potser li donarà temps perquè es pugui reformar abans de morir".

Acabada la missa, tota la comitiva va al cementiri amb cotxe. Un Toyota descobert que porta el fèretre

obre el seguici. Després de salvar dos embussos i d'alguna petita vacil·lació sobre el lloc que li pertoca, Madam Grace Dadson és sepultada definitivament. Ja no hi ha plors, tot i que després de l'agitació de la vetlla, presidida pel seu cos ornamentat, és com si fos més present que mai.

Dissabte i diumenge prosseguirà el funeral, sense ella. Hi haurà més percussió i més danses tradicionals. Diumenge, després d'una altra missa, familiars i convidats s'acomiaran de l'Ebusua i dels fills, cerimoniosament. Donaran la mà un a un, desfilant ordenadament. Cada grup d'assistents donarà diners als vells i als fills. S'interromprà la música, i una senyora

amb un micròfon dirà públicament la quantitat i la identitat i procedència del donant. Diuen que el valor de l'ofrena és directament proporcional a la beguda que la família reparteix. Potser per això els més rics s'han passat tres dies bevent Guinness i ginebra de marca.

El funeral ha estat sonat. Madam Grace Dadson era una dona estimada. Ara, des d'algun lloc, reunida amb els seus ancestres, vetllarà per en Thomas i els seus germans. I quan es mori algú altre de la família, tiraran un raig d'aiguardent a terra i invocaran el seu nom. "Da yie, Grace da yie, Mama Kaibah da yie".

A fora de la casa, la gent balla, menja i escolta música. N'hi ha que roseguen nou de cola i beuen té, estimulants per a vèncer la son.

Xavier Montanyà

Europa, Europa

Sally Perel

Sally Perel va néixer jueu a Peine (Alemanya). El triomf del partit nazi va marcar la seua vida. Primer va ser fugitiu a Rússia, després va viure com a infiltrat entre els invasors i més tard ingressà en les joventuts hitlerianes.

255 pàgs. 1.600 ptes.

Editorial 3 i 4

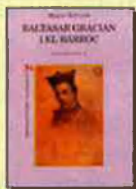
"El Grill", 44

Baltasar Gracián i el Barroc

Miquel Batllori

Aquest volum aplega tots els estudis que Miquel Batllori ha dedicat a una de les figures més emblemàtiques del Barroc, l'el·líptic i conceptuós Baltasar Gracián.

Obra Completa, vol. VII
6.000 ptes.

Editorial 3 i 4

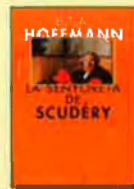
"Biblioteca d'Estudis i Investigacions", 24

La senyoreta de Scudéry

E.T.A. Hoffmann

Dues narracions, la que dóna títol al volum i una altra (*La marquesa de la Pivardière*), tenen en comú l'enigma d'uns crims. L'encertada reconstrucció detectivesca que fa l'autor, però, mena sempre a un desenllaç sorprenent.

1.300 ptes.

Editorial 3 i 4

"Llibres Clau". 15